

Het Vlaams steuncomité voor Baskische schooltjes

Jeroen DE SMET

In de jaren zestig was de situatie van het Baskisch in Frans-Baskenland allerm minst rooskleurig. Zo was de kust volledig gedebaskiseerd, op enkele volkswijken in Saint-Jean-de-Luz en Bayonne na. Maar ook in de grotere centra van het binnenland werd het Baskisch, vooral onder de jongeren, nog nauwelijks gesproken.¹ Enkel hier en daar op het platteland dook het Baskisch terug op, meestal onder de vorm van een lokaal dialect en niet van de eengemaakte officiële taal. Naar het voorbeeld van Spaans-Baskenland begonnen de overtuigden schuchter met de uitbouw van een eigen schoolnet.²

Uit vrees voor het verdwijnen van de Baskische taal en cultuur in Frankrijk richtten in 1968 een aantal Frans-Baskische nationalisten een eerste kleuterschooltje op voor acht kleuters, met het Baskisch als voertaal.³ In 1977 werd in Saint-Palais de eerste Baskische lagere school geopend.

Die schooltjes konden op geen enkele subsidie van de Franse overheid rekenen.⁴ Zo dienden de ouders en de sympathisanten alle onkosten van schoolmateriaal, huur en onderhoud van de gebouwen op zich te nemen. Zelfs de lonen van het onderwijzend personeel moesten eigenhandig gefinancierd worden.⁵ Door het opzetten van inzamelacties, feesten en voetbalwedstrijden en door de uitbetaling van minimum-lonen aan de leerkrachten konden de schooltjes in leven gehouden worden.

Een gedeelte van de bevolking beschouwde de ikastolas als terroristenscholen („écoles de terroristes”) die een gevaar betekenden voor de sacro-sancte Franse eenheid. Bovendien weerhield het niet-officiële karakter vele ouders ervan hun kinderen naar de Baskische schooltjes te sturen. SEASKA, de overkoepelende vereniging van de Baskische schooltjes, verdedigde hun belangen, zowel tegenover de regering als tegenover het publiek. Zo pleitte zij voor het officieel er-

1. Volgens SIADECO (Institut d'études socio-économiques de Donostia) kent in het Frans-Baskische binnenland (dus zonder de kust en met uitsluiting van 2/3 van de inwoners) nog 58% van de inwoners, (85, 7% van de plus 85-jarigen), zeer goed of minder goed Baskisch. „Kennen” is echter een erg relatief begrip (cijfers voor 1980).

2. In Spanje werkten deze schooltjes aanvankelijk clandestien. Door hun groot succes kon het Franco-regime na een tijdje niet anders dan ze oogluikend toelaten.

3. Kleuters zijn niet onderworpen aan de leerplicht.

4. Voor de meerderheid van de Fransen dienden andere talen dan het Frans niet onderwezen te worden in Frankrijk. De regering was erg gevoelig voor dit argument.

5. De ouders betaalden ondertussen wel, zoals iedereen, belasting voor de officiële Franse rijkscholen.

kennen van het Baskisch onderwijs op elk niveau en de onmiddellijke verantwoordelijkheid voor de financiële last van de ikastolas.

Alles bij elkaar namen de schooltjes slechts een erg beperkt deel van de leerlingen voor hun rekening (ongeveer negenhonderd in 1989 of nog geen 5% van alle leerlingen in Frans-Baskenland).⁶ Ook wisten de schooltjes voorlopig de verdere achteruitgang van het Baskisch slechts in geringe mate af te remmen.

Toch zetten de ikastolas door en in 1980 werd beslist de eerste Baskische lagere middelbare school op te richten in Saint-Jean-de-Luz. In 1988 werd de bovenbouw er aan toegevoegd. Voorlopig betekende het jaar 1990 de grote doorbraak voor het Baskisch onderwijs in Frankrijk. Het Franse ministerie voor onderwijs nam toen de beslissing de lonen van de leerkrachten op zich te nemen. Hierdoor verkregen de schooltjes een meer officieel karakter.

Voor de Vlaams-nationalisten die in de jaren zeventig sympathiseerden met de Basken, was steun geven aan deze schooltjes de ideale weg om daadwerkelijk solidariteit te betonen.

Het FLIK-comité (Flandriatic Ikastolenzat of Vlaams Steuncomité voor Baskische Schooltjes) dat door Ludo Docx, Paul Cautreels en Dirk Heyman in de zomer van 1975 werd opgericht, zou daarvan de motor worden. Het comité zag het onderwijs in de eigen taal als een onvervreemdbaar recht van ieder volk. Voor de Vlamingen zou het vanuit hun Brusselse ervaring erg gemakkelijk moeten zijn de vernietigende gevolgen te zien van het gebrek aan onderwijs in de eigen taal. „Vernietiging van een cultuur en van een traditioneel sociaal leven, aanpassing aan een vreemde cultuur, gekoppeld aan een socio-economische ontwikkeling, de balans van de Franse school in Noord-Baskenland is sinister”. Zo beschreef het comité de gevolgen van het Franse onderwijs in één van zijn pamfletten. Vlaanderen, rijke regio met onderwijs in de eigen taal, was volgens hem moreel verplicht de Baskische schooltjes tenminste symbolisch te ondersteunen.⁷

In dit verband werd vaak de uitspraak van cultuurminister Rika De Backer van 11 juli 1975 aangehaald: „Vlaanderen moet het voorbeeld zijn voor alle kleine volkeren en gemeenschappen die hun eigenheid en autonomie willen bewaren of verwerven in een groter geheel”. Hiermee pasten de acties van het FLIK-comité in het kader van het Europa der volkeren.

Doel van het comité was het moreel en financieel steunen van de Baskische schooltjes in Frankrijk: Frans-Baskenland werd boven Spaans-Baskenland ver-

6. In een beperkt aantal andere scholen werd het Baskisch wel facultatief aangeleerd.

7. Het Baskisch als voertaal verhinderde niet dat aan de leerlingen ook Frans en Spaans als tweede of derde taal onderwezen werd. Informatie over de Ikastolas: J. DE HAES, *Euskadi Nord*, blz. 29-33; G. HERAUD, La situation juridique de l'Euskara en Pays Basque français, in: *Europa Ethnica*, nrs.3-4, 1989, blz. 144-150.

kozen omdat de persoonlijke contacten ter plaatse beter waren en omdat het taalprobleem zich minder stelde voor de Vlamingen: iedereen sprak Frans. De ikastolas werd met alle mogelijke middelen geholpen. Met de inkomsten van de Baskenavonden werd een meer dan symbolisch bedrag overgemaakt. Ludo Docx, die instond voor de financiële transfer, wilde het bedrag wel eens met eigen middelen naar boven afronden. Het is erg moeilijk de overgemaakte som exact in te schatten. Wel betreft het hier meer dan tweehonderdduizend frank per jaar. Een belangrijk deel van dit bedrag werd bijgepast door grote sponsors, die meestal onbekend wensten te blijven.

In de beginperiode ondersteunde het comité financieel één schooltje. Vanaf 1978 werd het geld verdeeld over verschillende schooltjes, één per provincie. Meer nog dan het geld wisten de ikastolas, naar de getuigenis van de FLIK-mensen, de morele steun op prijs te stellen. Ze voelden zich met hun problemen immers vergeten door de rest van de wereld. Ze rekenden zeker niet op deze steun vanuit het „verre Vlaanderen”. Het FLIK-comité wilde de rol van mecenas absoluut niet op zich nemen maar begreep de erg preciaire situatie van de Frans-Baskische nationalisten. De morele en financiële steun diende dus enkel om de Frans-Basken zelf terug te motiveren.

Het FLIK-comité

Jaarlijks werd door het FLIK-comité een Baskenavond ingericht. Vanaf 1975 functioneerde de organisatie regelmatig. Van een wel gedefinieerde taakverdeling of werkelijke structurering was nochtans geen sprake. Alles concentreerde zich rond de inzet van enkele centrale figuren.⁸

Aanvankelijk verrichtte Ludo Docx het leeuwedeel van het werk in het comité. Omdat hij rechtstreeks contact hield, kon hij sneller en beter dan de anderen de Frans-Baskische artiesten voor de Baskenavond kiezen en vastleggen. Voor de meeste praktische zaken werd hij bijgestaan door zijn collega's P. Cautreels en D. Heyman en een aantal vrijwilligers uit de Pius X-normalschool. Eén ervan was Bert Murawski, die in 1976 afstudeerde en geleidelijk aan de rechterhand van Ludo Docx werd. Bij zijn pensionering in 1988 werd Docx in het dagelijks bestuur van het comité dan ook opgevolgd door Bert Murawski.⁹ Samen gingen zij in Frans-Baskenland de artistieke contracten regelen.

8. Het dagelijks bestuur van het FLIK-comité bestond in de beginperiode uit Dirk Heyman en zijn vrouw Edith Borghijs, Herman De Herdt, eveneens afgestudeerde van Pius-X en bard op een aantal Baskenavonden; Ludo Docx, Paul Cautreels en zijn vrouw Simone Reusens en Koen Van Ryckegem, eveneens afkomstig uit Pius-X.

9. Na het vertrek van Ludo Docx bestond het dagelijks bestuur uit de echtgenoten Braeckmans, Heyman, Cautreels, Dircken, Verhelst, Murawski, Macquoi (van de volksdansgroep de Mandorse, zie voetnoot 20), en Ost en verder Johan De Haes, Van Beeck, Chris Van Echelpoel (seminarist) en zijn broer Luk Vandeweygaert en Walter Luyten. Op de twee laatstgenoemden na, waren alle mannen afgestudeerde regenten van de normalschool Pius-X en geven ze, net als hun echtgenoten, ook nu nog les.

Het was ook Ludo Docx die ervoor garant stond dat het comité zich noch in Vlaanderen noch in Baskenland zou verplichten tot politieke keuzes. Iedereen die de Basken een goed hart toedroeg kon op de sympathie van het comité rekenen. En Walter Luyten¹⁰, die wegens tijdsgebrek slechts zelden de vergaderingen bijwoonde, zette zich met idealisme in voor het comité.

Inzake de Baskische problematiek volgde het comité eenzelfde redenering. Vanuit Vlaanderen werd (geldelijk of moreel) steun aangeboden aan alle initiatieven die de Baskische cultuur konden ondersteunen en terug tot bloei brengen. Op het politieke vlak ondersteunde het comité de roep naar vrijheid van de Basken. Politieke consequenties werden daar niet aan verbonden. Op Ludo Docx en Walter Luyten na, liet de gebrekkige kennis van de meeste bestuursleden omtrent de politieke achtergronden trouwens niet toe duidelijk positie te kiezen in de complexe Baskische politieke realiteit.

Meestal hadden ze wel een abonnement op het veertiendaags blad van de Frans-Baskische nationalist *Enbata* en vanaf de jaren '80 op *Anai Arte*, het sterk Herri Batasuna getinte, onregelmatig verschijnende Nederlandstalig informatieblad over Baskenland. Maar hun eerste interesse ging toch uit naar wat er met de ikastolas gebeurde.

Als de familiale omstandigheden het toelieten, reisden de bestuursleden, vergezeld van vrienden en kennissen, naar Frans-Baskenland, waar ze voor een zeer democratische prijs konden logeren.¹¹ Ook vrienden van Ludo Docx, vooral uit de Marriage-Encoutergroep (een groep voor huwelijksadvies) die hij begeleidde, trokken wel eens mee naar Frans-Baskenland. Deze reizen boden in de eerste plaats een sterk persoonlijk getinte kennismaking met het dunbevolkte Frans-Baskische binnenland. Zonder ophouden bracht Ludo Docx zijn Vlaamse gasten in contact met de Frans-Baskische vrienden, die volledig achter het werk van het FLIK-comité stonden en dus enigszins nationalistisch gezind waren. Alleen de schaarse resterende tijd konden de bezoekers aanwenden om de al even schaarse plaatselijke bevolking te leren kennen. Hierdoor was het niet ondenkbeeldig dat een aantal Vlamingen met een vertekend beeld van Frans-Baskenland terugkeerden. Door het bijwonen van een „pastorale” proefden de Vlaamse gasten eveneens van de Frans-Baskische cultuur. Handen-

10. Walter Luyten is overtuigd Vlaams-nationalist en actief binnen de Volksunie.

11. Tot 1978 logeerde men in de gastenvilla van de abdij van Belloc van de paters Benedictijnen. In 1978 gingen zo de families Cautreels, Heyman, Verachtert en professor Marcoen samen met de jonge onderwijzers Jos Van Hoof, Piet Brits en Patrick Van Nuffelen, allen net afgestudeerd aan de normaalschool Pius-X, Walter Luyten en journalist Paul De Belder (Gazet Van Antwerpen) op bezoek in Baskenland. *FLIK*, jg. 1, nr. 1, november 1978, blz. 10.

Vanaf 1979 verbleef men tijdens de vakanties in Baskenland in een leegstaande hoeve, vlak bij Hasparren, die aan een prijke werd gehuurd. Deze Hoeve werd door de Vlaamse bezoekers omgebouwd tot een Vlaams-Baskisch ontmoetingshuis, waar verscheidene Baskische zangers kwamen zingen en eten. In deze hoeve waren tijdens de vakantie (juli-augustus) permanent drie of vier gezinnen samen met Ludo Docx aanwezig. *FLIK*, jg. 2, nr. 1, november 1979, blz. 10-11.

arbeid, persoonlijke contacten en cultuurbeleving gingen hand in hand. De samenvoeging van deze drie componenten was, zoals we reeds uitgebreid zagen, typisch „Docxiaans”.

Docx wilde de Vlaamse bezoekers vooral de diepe en bewonderenswaardige wil tonen van de Frans-Basken om cultureel hun volk er terug bovenop te helpen. Naar zijn mening hadden de Vlamingen vanuit hun overvloed de plicht hen bij dit titanenwerk te helpen. De politieke discussies hieromtrent aanzag hij als bijkomstig.¹²

Hoewel het FLIK-comité formeel a-politiek en pluralistisch was, kon Docx zijn priester-zijn moeilijk verbergen. De teksten, die hij regelmatig pleegde, o.m. in het bulletin van het comité, hadden een moralistische toon. In Frans-Baskenland werden logischerwijs vooral contacten onderhouden met geestelijken en katholieke Frans-Basken. Zeker het dunbevolkte binnenland was nog sterk godsdienstig. Daarenboven droegen de „petits vicaires”, voor een groot deel de Frans-Baskische culturele herlevingsbeweging, zoals vroeger in de Vlaamse Beweging het geval was. De goede relatie met gelovigen en geestelijken in Frans-Baskenland dient duidelijk in die context gezien te worden.

Er werd een gewichtig *Aanbevelings-en Beschermkomitee* samengesteld in 1976 en er werden twee acties opgestart, één naar een aantal verenigingen en de andere naar alle Vlaamse normaalscholen toe. Vanuit het FLIK-comité werden enkele pogingen ondernomen om het hele Baskengebieden open te trekken of tenminste meer gewicht te geven.

Een aantal mensen met gezag werd persoonlijk gevraagd, de acties van het comité in Vlaanderen en Baskenland moreel te steunen, te beschermen en aan te bevelen. De volledige lijst van handtekeningen bevatte de volgende namen: de professoren H. Brugmans, C. De Keyser, L. Elaut, C. Heyman, A. Kriekemans, J. Maton, W. Pée, K. Van Isacker, R. Victor, de letterkundigen Johan Daisne, Hubert Lampo, André Demedts, Valère Depauw, Paul Lebeau en Gerard Walschap en verder Jozef Deleu, Ludo Simons, Frans Stoffelen, Lode Ureel, Emiel Van Cauwelaert, Jozef Van Overstraeten, Jan Vercammen en Lionel Vandenberghe.¹³ De lijst werd met een tekst over het FLIK-comité, toegevoegd aan *Nieuw Vlaanderen*.¹⁴ Op de lijst stonden zowel vrijzinnigen als katholieken, intellectuelen van verschillende politieke strekkingen. Met de meesten onder hen had Walter Luyten via de Volksunie of de Vlaamse Beweging, contact gehad. Anderen, zoals de professoren Kriekemans en De Keyser,

12. Ludo DOCKX, in: *FLIK*, maart 1982, blz. 4 en 6. „Wij willen ons niet op sleeptouw laten nemen door zoveel irrationaliteit, waarvan we de laatste tijd in Vlaanderen té veel uitingen zien, in échte of ingebeeelde links-rechtse fronten (...)”.

13. Valère Depauw schreef vroeger een roman over de Baskische strijd voor onafhankelijkheid: *Opdracht in Guernika*, Uitgeverij Westland, 1965. Hierin beschrijft hij op heroïsche wijze de strijd van de Baskische bevrijdingsbeweging.

14. *Nieuw Vlaanderen*, mei-juni 1976, blz. 20-24.

kende Ludo Docx door zijn studies. Voor de betrokkenen woog het met de handtekening steunen van de actie, zonder blijvend engagement, niet zo zwaar. En voor het comité was gezagsvolle erkenning erg belangrijk.

Deze lijst heeft geen verdere opening gecreëerd naar socialisten of vrijzinnigen toe. De Baskenavond en het FLIK-comité bleven met of zonder het Beschermcomité steeds dezelfde mensen aanspreken. De geringe verspreiding van deze lijst buiten de eigen kringen, zal daar wel niet vreemd aan zijn.

Toch probeerde Ludo Docx twee keer uitdrukkelijk een verruimingsoperatie op het getouw te zetten. Een eerste poging kwam er al in 1976, naar aanleiding van een grote amnestie-actie die in geheel Baskenland georganiseerd werd onder de leiding van Telesforo De Monzon. Na de dood van Franco (20 november 1975), probeerden de Baskische nationalisten door een ruime internationale actie langs alle Europese hoofdsteden, een klankbord te vinden voor het lot van de Basken in het algemeen en van de Baskische politieke gevangenen in het bijzonder. Door slecht beheer en veronachtzaming van de kosten liep de actie uit op een sisser. Voor Vlaanderen zou het FLIK-comité ingeschakeld worden.

Ludo Docx riep in een brief tientallen organisaties van uiteenlopende ideologische strekking (van communisten tot KWB) op aanwezig te zijn op de Baskenavond en zo hun solidariteit te betuigen. Verbaal kwamen de meeste organisaties over de brug, maar blijvende medewerking werd niet gerealiseerd. Voor deze organisaties bleef het FLIK-comité immers veelal onbekend.

Een tweede poging werd vreemd genoeg vastgeknoopt aan de actievoering tegen de beslissing van de toenmalige Nederlandstalige minister van Onderwijs Herman De Croo in 1976 (regering-L. Tindemans 1974-1977) om de numerus clausus in te voeren in het normaalonderwijs.¹⁵

Door een erg succesvolle manifestatie te Brussel, die Docx mee organiseerde, en de nakende gemeenteraadsverkiezingen konden de tegenstanders deze beslissing vernietigen. De dynamiek van de anti-De Croo acties wilde Ludo Docx ten voordele van de Basken aanwenden. Stante pede richtte hij zich in een schrijven tot alle normaalscholen in Vlaanderen met de duidelijke vraag of ze bereid waren méé het peterschap te aanvaarden over één van de vijfentwintig ikastolas uit Frans-Baskenland. In deze brief zette hij erg emotioneel het hele probleem uiteen van de „dappere dwergschooltjes” van de Basken tegenover de machtige „reus” van de école nationale. Verwijzend naar het eigen

15. De ministers De Croo en Humblet van nationale opvoeding probeerden de numerus clausus door te duwen. Deze beperkende maatregelen werden opgelegd bij een ministerieel omschrijven, blijkbaar zonder consultatie van de regering of van het parlement. Vooral van de zijde van het vrij katholiek normaalonderwijs kwamen zulke harde reacties dat een extra-kabinetraad op 2 september 1976 de numerus clausus' in feite ophief. Th. LUYKX en M. PLATEL, *Politieke geschiedenis van België*, Antwerpen, 1985, blz. 672.

Vlaams verleden van culturele onderdrukking deed hij een beroep op hun steun. Maar ook hier beperkte de reactie zich tot enkele schouderklopjes en sympathiebetuigingen.

De band die Ludo Docx legde tussen de acties tegen de numerus clausus en de problematiek van de ikastolas, geeft de graad van intensiteit weer waarmee Ludo Docx betrokken was bij de Baskische problematiek.

Het FLIK-comité stelde zich ook tot taak de Vlamingen op een „objectieve” wijze te informeren over het reilen en zeilen in Frans-Baskenland. Hiermee wilde men een tegengewicht bieden voor de „desinformatie” of „non-informatie” van de gevestigde pers.¹⁶ Met dat doel voor ogen werd vanaf november 1978 tweemaal per jaar (in maart en vlak voor de Baskenavond in november) een bulletin van vijftien à twintig pagina's gratis rondgestuurd naar een zestienhonderdtal adressen.¹⁷ Naast een aantal korte aankondigingen en berichtjes, bevatte elk nummer een behoorlijk lang artikel (vaak tien pagina's) van Ludo Docx. Daarnaast gaf ook Walter Luyten in elk nummer zijn mening weer over de actuele politieke gebeurtenissen in Spaans-en Frans-Baskenland. Verder vonden we er reisverslagen, besprekingen van de Baskenavonden en biografieën van de optredende artiesten in terug.

Tweemaal waagde het comité zich ook op het politieke terrein.

In 1977 verbood het Franse Ministerie van onderwijs het opstarten van het eerste Baskische lagere schooltje te Saint-Palais. Op vraag van SEASKA, de overkoepelende vereniging van de Baskische schooltjes, dreigde het FLIK-comité de zaak te internationaliseren. In een brief aan het Franse ministerie van onderwijs maakten zij hun voornemen bekend.

Enige weken later kon het schooltje toch geopend worden.

In 1982 probeerde het comité via een kleine betoging (twintig personen) aan het Franse consulaat te Antwerpen en met een brief aan de Franse president Mitterand die uitging van parlementsleden van alle partijen (uitgezonderd de liberalen en het FDF) SEASKA aan officiële financiële steun te helpen.¹⁸ De Franse regering zou vanaf 1982 de Baskische schooltjes inderdaad beperkte financiële steun bieden. Welke invloeden nu juist gespeeld hebben bij het nemen van deze beslissingen, kan moeilijk nagegaan worden. Naast het FLIK-comité hadden telkens ook een aantal Frans-Baskische groepen druk uitgeoefend. We vermelden deze gebeurtenissen met enige terughoudendheid aan de hand van de gegevens van Ludo Docx.

16. Onder „de gevestigde (of traditionele) pers” verstonde het comité alle persorganen die voor hun informatie over Baskenland afhankelijk zijn van de grote Spaanse of internationale persagentschappen.

17. Wegens de te hoge kosten werd het bulletin sinds 1988 alleen gezonden naar mensen die er om verzochten. De oplage halveerde dan ook.

18. *FLIK*, oktober 1982, blz. 8-9.

Baskenavonden in Antwerpen

Het belangrijkste FLIK-initiatief werden, zoals gezegd, de jaarlijkse Baskenavonden in Antwerpen. Sinds 1975 vonden zij plaats op een zaterdagavond in november of december; tot 1987 in de Aula Major van de UIA te Wilrijk en vanaf 1988 in de Ruitershal van de Hemelhoeve te Brasschaat.

Authentieke muziek en dans vormden het hoofdbestanddeel van deze twee uur durende bijeenkomst. Elk jaar werden groepen en instrumentaal begeleide zangers uitgenodigd. De bekendste onder hen waren de tweekoppige zanggroepjes Larralde en Extamendia en Ospital en Carrerre en de solisten Imamol Mixtelena en Maite Idirin. Enkele tientallen Baskische sympathisanten van de ikastolas vergezelden de artiesten. Omdat het aanbod aan geëngageerde Frans-Baskische nationalistische groepen of zangers niet onuitputtelijk was, viel het comité vaak op dezelfde recruten terug.

Al deze kunstenaars stelden hun talent ten dienste van het Baskische volk. Zo vluchtte Maite Idirin tijdens de hevige repressie rond het eerste Burgosproces (1970) uit Spanje weg naar Frankrijk. Zij wilde „liederen van hoop op bevrijding van het strijdende volk van Euskadi en zijn zonen-martelaars” zingen.¹⁹ Volgens het comité brachten Ospital en Carrere „een boodschap van nieuwe hoop voor dit door kunstmatige staatsgrenzen verdeelde volk”. De gasten werden begroet door muzikanten en dansers uit Vlaanderen, onder meer de volksdansgroep de Mandoerse uit Reet, het Peda-koor van de normaalschool Pius-X en enkele Vlaamse barden.²⁰

Het merendeel van de liederen beschreven het droevige lot van het Baskische volk, zuchtend naar vrijheid, dat door de Franse overheid in zijn culturele en politieke ontwikkeling werd beknot. Maar ook meer algemene thema's, zoals een verloren liefde of een kritiek op de westerse moderne beschaving, kwamen aan bod in deze Baskische liedjes, die met een Nederlandse vertaling afgedrukt

19. Zie de programmabrochure van de Baskenavond van 1977 of *FLIK*, jg. 3, nr. 1, oktober 1980. over Extamendia: *FLIK*, jg. 2, nr. 1, november 1979.

20. De Mandoerse was een volksdansgroep uit Reet bij Rumst met een honderdtal leden van elke leeftijd. Uit deze grote groep was een demonstratiegroep geselecteerd van een dertigtal dansers en zeven muzikanten. Regelmatig ontving de Mandoerse buitenlandse volksdansgroepen uit Portugal, Spanje, Hongarije, Engeland e.a. Een leider van een Baskische volksdansgroep die de Vlamingen in Baskenland op een werkkamp hadden leren kennen, wilde eind augustus 1980 een Vlaams-Baskisch verbroederingsfeest in Vlaanderen opzetten. Ludo Docx sprak de Mandoerse van Niki en Regi Macquoi aan en het initiatief werd doorgezet. Volgens de groep werd de avond een groot succes. De verschillende groepen zouden nog geregeld tussen Vlaanderen en Baskenland over en weer reizen en wederzijdse verbroederingsfeesten opzetten. Zie *FLIK*, jg. 2, nr. 3, augustus 1980; jg. 3, nr. 1, oktober 1990; jg. 3, nr. 3, juli-augustus 1981.

Het Peda-koor was een gelegenheidskoor voor Baskenavonden dat gevormd werd uit een aantal studenten van de Pius X-normaalschool. Het koor zong enkele Baskische en Nederlandstalige liederen onder leiding van de muzieklerares. Op zijn hoogtepunt telde het een dertigtal leden.

stonden in de gratis programmabrochure. De Vlaamse kunstenaars zongen een aantal Baskische liederen, soms in Nederlandse bewerking, mee. Af en toe werden ook enkele traditionele volksliedjes gebracht, zoals „Wel Annemarieke”. Door het samen zingen van het Baskisch en het Vlaams volkslied werd het officiële gedeelte van de Baskenavond besloten. Hierna kwam nog een „naviering” met drank, zang en dans. ’s Zondags werd de Baskische gasten, na de eucharistieviering, gehouden door Ludo Docx, een bezoek aan Brugge aangeboden. Hier vond ’s avonds in kleinere kring een tweede Baskenavond plaats, met hetzelfde programma. Daarna keerden de Basken per bus terug naar huis. De eerste Baskenavond in 1975 was met zijn opkomst van zeshonderdvijftig mensen een voltrefter.²¹ Het publiek bestond toen voor het grootste deel uit leerlingen van de Pius-X normaalschool, vaak in het gezelschap van hun ouders of vrienden. Ze waren allen door Ludo Docx op school vertrouwd gemaakt met de Baskische problematiek. Voor velen onder hen groeiden de Baskenavonden dan ook uit tot een jaarlijkse klasreünie.

Maar Ludo Docx bracht elk jaar ook een aantal mensen mee uit zijn kenniskring daarbuiten, vooral uit de Marriage-Encoutergroep. Ook Walter Luyten nam een belangrijk aantal toegangskarten (een honderdvijftigtal) af, die hij verkocht in zijn Vlaams-nationale omgeving. Tot slot stonden de andere leden van FLIK-comité, de (erg beperkte) reclame en enkele sympathiserende personen, waaronder toenmalig Volksunie-kamerlid Willy Kuypers, in voor de verkoop van de kaarten. Zonder enige twijfel zette de overtuiging, waarmee Ludo Docx de schijnwerpers op de Baskenproblematiek richtte, (zeker meer dan de helft van) de leerlingen ertoe aan eens te gaan kijken naar „die Basken van Dockx”. De toegangsprijs van honderd frank vormde trouwens geen financiële drempel. Een aantal onder hen zou werkelijk gefascineerd geraken door de Baskenproblematiek en er zich in de toekomst nog voor inspanssen. Anderen werden eerder gedreven door oppervlakkige motieven en lieten het na enige tijd afweten. Het is onbegonnen werk na te gaan hoe die groepen zich kwantitatief tegenover elkaar verhielden.

Alleszins staat het vast dat de leerlingen van de Pius-X normaalschool en de mensen uit de Vlaams-nationale middens rond Walter Luyten elk jaar voor een voldoende opkomst zorgden om de Aula Major te doen vollopen. Ook kan gesteld worden dat de Baskenavonden zich mochten verheugen in een vrij vast publiek, dat tot 1988 telkens aangevuld werd met nieuwe leerlingen uit de Pius-X normaalschool. Dit publiek kwam bovendien duidelijk niet alleen uit Vlaams-nationale middens.

21. Over de Baskenavonden te Brugge praatten we met Jan-Bart Van In en Luc Vranckx. We deden eveneens beroep op het archief van Jan-Bart Van In.

Baskenavonden in West-Vlaanderen

Op een zondagavond in november 1978 ging in de normaalschool te Torhout een tweede kleinere Baskenavond door. Guido Debonnet, een priester-pedagoog aan de normaalschool en oude vriend van Ludo Docx, nam de organisatie op zich.²² Een honderdtal toeschouwers, leerlingen en enkele geïnteresseerden uit de streek rond Brugge waren door Walter Luyten en Guido Debonnet opgetrommeld en hadden naar verluidt erg enthousiast gereageerd. In het Brugse bestond al een paar jaar belangstelling voor de Baskische problematiek bij de jongerenwerkgroep Gamma onder leiding van een andere priester-leraar, de jezuïet en socioloog Luc Vranckx. Sinds de jaren zestig verzamelde deze inspirerende figuur een aantal jongeren uit twee scholen te Brugge: de verpleegsterschool en het Vrij Handelsinstituut (VHI). Hij was hier studentenaalmoezenier en gaf in het laatste jaar godsdienstles, met thema's rond een christelijke, Vlaamsvoelende en sociale beweging. In Gamma werkten twee verschillende groepen: een tachtigtal mensen rond de derde wereldproblematiek (vooral Rwanda) en een dertigtal anderen rond de minderhedenproblematiek in Frans-Vlaanderen en, zij het in mindere mate, Baskenland.

Beide groepen werkten soms wel samen. Hun actieterrein besloeg zowel de gelijke informatiecampagnes als concrete ondersteuningsacties (bijv. Frans-Vlaamse kaas verkopen).

In het jaar 1974 startte Gamma eveneens een jaarlijkse Baskenlandreis. Zeven of acht jongeren uit het laatste jaar van de middelbare school of iets ouder, trokken samen met Luc Vranckx gedurende enkele weken met minibus en tent door Spaans-Baskenland. De aanwezigheid van de Basken op de IJzerbedevaart in 1973 had hen tot die reis geïnspireerd. Een artikel over de zanger Extamendia, een jaar later gepubliceerd in *Nieuw Vlaanderen*, versterkte hun enthousiasme voor het Baskenland.²³ Daar kwamen ze vooral in contact met de plaatselijke cultuur en bevolking. Via een uitgebreide studiereis in 1976, opgezet door het Vormingscentrum Lodewijk Dosfel en geleid door Walter Luyten, leerden ook een aantal Brugse jongeren het nationalistisch Frans-en Spaans-Baskenland kennen.²⁴ Onder hen bevond zich Jan-Bart Van In, zoon van het Brugs gemeenteraadslid Guido Van In.

22. De normaalschool van Torhout voerde in 1977 onder leiding van de godsdienstleraar Guido Debonnet ook al een vastenactie tegen de „culturele onderontwikkeling van Baskenland”, waarvan de opbrengst langs het FLIK-comité, integraal naar de ikastolas ging.

23. *Nieuw Vlaanderen*, april 1974, blz. 7-21.

24. Het Vormingsinstituut Lodewijk Dosfel is het vormingscentrum van de Volksunie. In de jaren '70 zette het geregeld tijdens de grote vakantie studiereizen op van een tiental dagen naar volkeren in Europa (Slovenen, Ieren, Zuid-Tirolers), onder leiding van Walter Luyten of Willy Kuypers. Ze waren bestemd voor alle leeftijden. De deelnemers, gemiddeld een veertigtal personen, kwamen voor het grootste deel uit gekende Vlaams-nationale middens. Ze kwamen enkel met de nationalistische Basken in contact.

Voor de Baskenavond in Torhout werden de Bruggelingen, wier adressen Walter Luyten nauwkeurig had bijgehouden, uitgenodigd. Luc Vranckx, bevriend met Guido Debonnet, woonde samen met een aantal mensen van Gamma eveneens de Baskenavond bij.

Het FLIK-comité, Gamma, de Baskenlandreizigers en enkele leerlingen van de normaalschool (Danny Van Loocke en Bernard Muyle) sloegen de handen in elkaar en bouwden een bescheiden Brugse Baskenlandwerking uit. Door de moeilijke bereikbaarheid van de Torhoutse normaalschool, verhuisde de Baskenavond, met dezelfde programmatie als in Antwerpen, naar Brugge in het Koncertgebouw in de Sint-Jacobstraat. Anders dan in de Scheldestad werd het initiatief echter nooit een succesverhaal. De basis, waarop dit Brugs gebeuren steunde, was blijkbaar te smal. Het dankbaar publiek van de Antwerpse Pius-X normaalschool ontbrak volledig in Brugge, waardoor het vaste publiek erg klein was. Op zijn hoogtepunt in 1980-1981 woonden hooguit een driehonderdtal West-Vlamingen de Baskische avond bij. De werkgroep Gamma en vooral Luc Vranckx brachten meer dan de helft van dit publiek bijeen. In de eerste plaats kwamen de jongeren uit de groep die begaan was met de minderheden. Maar ook een goede tien leden van de derde wereldwerking kwamen er op af. Halfweg de jaren '80 besloot de groep Gamma dat haar ware opdracht in Frans-Vlaanderen lag en niet in Baskenland.²⁵ Meer dan in Antwerpen viel in Brugge, door de beperktere opkomst, ook de aanwezigheid van een aantal nootire Volksuniemilitanten op. Ongetwijfeld schrok dit een aantal mensen af. De organisatoren stonden toen voor het dilemma een folkloristische of een volksnationalistische avond te organiseren. In 1984 besliste FLIK-Brugge te kiezen voor de formule van een „kantaldi”, een café-chantant in intieme kring. In 1982 poogde Jan-Bart Van In de hele werking naar een breder publiek open te trekken. In het najaar werd een grote sensibiliseringscampagne ondernomen in het onderwijs.

Verwijzend naar het net gepubliceerde charter van de UNESCO, waarin het recht van elk volk of van elke volksgroep op onderwijs in eigen taal erkend werd, werd aan alle Brugse leerkrachten hun „welgemeende” morele steun gevraagd voor de moeilijke schoolstrijd van de Frans-Basken.²⁶ Deze actie van UNESCO wilde elke taal of cultuur, ook wanneer die marginaal was, in stand houden. „Niemand heeft het recht andere talen en kulturen tot minderwaar-

25. Gamma had meer in haar mars dan hier kan uiteengezet worden. Zo nam de groep met succes deel aan de Brugse gemeenteraadsverkiezingen van 1976 met als doel de CVP-meerderheid te breken. Ze behaalden drie verkozenen en werden opgenomen in het schepencollege. Later ontstond hieruit de groep van de Brugse Demokraten, die echter niet direct met Gamma verbonden was.

26. „De ikastolas in Frankrijk worden nu sinds veertien jaar in stand gehouden zonder erkenning, zonder subsidie en zonder enige medewerking van het officiële Franse onderwijsnet. (...) Hun succes is het resultaat van koppig doorzettingsvermogen en van massale vrijwillige medewerking”. In deze bewoordingen werden de Baskische scholen voorgesteld.

dig te verklaren'' stelde de tekst van het comité waarin eveneens herinnerd werd aan de vernederlandsing van het onderwijs.

Door een aantal bevriende en goedgezinde leerkrachten werden de petitie-lijsten, met begeleidende tekst, verspreid in de vele scholen binnen de Brugse regio. De actie gebeurde op initiatief van het FLIK-comité met de hulp van enkele leerkrachten.²⁷ Uiteindelijk tekenden meer dan vijfhonderd leerkrachten uit de streek van Brugge en Torhout de solidariteitsverklaring met de Baskische collega's. Op 28 november 1982 werden deze handtekeningen samen met een solidariteitsverklaring aangeboden aan de Baskische leerkrachten die elk jaar samen met de artiesten voor de Baskenavond overkwamen. Uit erkentelijkheid hangt dit document, netjes ingekaderd, tot vandaag de dag in het hoofdkwartier van SEASKA, de overkoepelende vereniging van de Baskische schooltjes. De Brugse Baskenavond wees nogmaals op de enorme rol, die één persoon kan spelen in het wel en wee van een organisatie. In dit geval garandeerde de „Ludo Docx van Brugge'', Luc Vranckx, het relatieve succes van de Brugse avonden. In vergelijking met het Antwerpse initiatief was de respons echter vrij beperkt, hoewel we moeilijk kunnen aannemen dat de Bruggeling op zich minder interesse heeft voor Baskenland dan de Antwerpenaar. De rol van Ludo Docx was hier duidelijk doorslaggevend. Daarnaast bewees de erg succesvolle handtekeningactie uit 1982, dat de doorsnee Bruggeling (net als de doorsnee Vlaming) geen enkel bezwaar had tegen geweldloze en niet extremistische solidariteitsacties met Baskenland. De stap van passieve steunbetuiging naar actieve participatie bleek echter een onoverkomelijke drempel.

Werkkampen

Tot slot wensen we nog even in te gaan op de jongerenvakanties, die met hulp van of door het FLIK-comité, naar Frans-Baskenland werden ondernomen.²⁸ De Baskische priester Roger Idiart vroeg in 1978 aan Ludo Docx om ervoor te zorgen dat een groep jongeren kon meehelpen om de Romaanse kerkjes van zijn sterk vervallen parochie te restaureren. Dat gebeurde in de zomervakantie van 1979. Toen vertrokken een tiental leden van de oudste VVKSM-tak uit Wommelgem-Deurne. De ploeg werd geleid door Luk Bastiaensen, oudstudent van Ludo Docx.²⁹ In 1980, 1981 en 1982 werd dit initiatief herhaald. Steeds werden jongeren aangezocht, meestal oud-leerlingen van Pius-X, maar

27. Over dit deel verschafte vooral Johan De Haes ons informatie.

28. De leerkrachten waren Joël Boussemaere, Luc Vranckx, Johan Meulebrouck en Yvonne Roelof.

29. *FLIK*, jg. 2, nr. 1, november 1979, blz. 6-7.

ook studenten van de normaalschool te Sint-Niklaas.³⁰ In Frans-Baskenland werkten ze vrij intensief aan het herstel van de kerkjes.³¹ Daarnaast kwamen ze in contact met de plaatselijke bevolking, in de eerste plaats priester Idiart, die hen vooral attent maakte op het symbolische belang van de kerk. Maar ook participeerden de groepen ruimschoots aan de plaatselijke geneugten: dans, muziek en drank. Die mengeling van handenarbeid, persoonlijke contacten en cultuurbeleving maakte deze reizen, volgens de reisverslagen, tot een onvergetelijke ervaring.

Vanaf 1983 nam het FLIK-comité de touwtjes zelf in handen. Na een aantal moeilijkheden met groepen die de gevoeligheden ter plaatse minder goed begrepen, besloot het comité zelf deze reizen te organiseren. Vrijwilligers van elke leeftijd werden gezocht in de vriendenkring van Ludo Docx en van andere FLIK-bestuursleden. Vooral Johan De Haes nam deze taak op zich. Hij leerde FLIK kennen via zijn ouders, die deel uitmaakten van de groep Marriage-Encounter en die in de vakantie van 1983, met de hele familie, Ludo Docx in Baskenland opzochten.

Sindsdien draaide Johan De Haes als verantwoordelijke voor de werkkampen mee met de FLIK-werking. Het stramien, waarop deze werkkampen verliepen, wijzigde nog nauwelijks. Het restaureren, eerst van de kerkjes en later ook van schoolgebouwen en culturele centra, bleef de belangrijkste activiteit. Johan De Haes recruteerde vooral bij vrienden en oud-scouts, die niet met het FLIK-comité verbonden waren. De mond aan mond reclame zorgde elk jaar opnieuw voor een voldoende toestroom. Vooral de indompeling in de Baskische problematiek ter plaatse, maakte velen erg enthousiast. Zo kwamen ze ook naar de Baskenavonden.

Voor Ludo Docx waren deze werkkampen een zoveelste uitdrukking van zijn visie op de ideale wereld. Gedurende enige weken zetten een aantal mensen zich, één met de natuur, in volle gelijkheid en solidariteit belangeloos in voor een ander volk. „Dit onbezoldigd dienstwerk is de zuiverste uitdrukking van solidariteit”, schreef hij in het bulletin van het FLIK-comité.³² In werkelijkheid speelden natuurlijk ook de vakantie-formule en het exotisch element een belangrijke rol.

30. De normaalschoolstudenten uit Sint-Niklaas hadden een traditie van bouwkampen. Via het normaalschoolcircuit trokken ze er voor drie weken met een dertigtal studenten op uit.

31. Het restaureren hield vooral het wegbeitelen van de pleister en het zandstralen van de muren in.

32. *FLIK*, februari 1979, blz. 12.

Conclusie

De Baskenavonden lukten erin gedurende meer dan vijftien jaar lang jaarlijks een paar honderd mensen warm te maken voor de Frans-Baskische schoolproblematiek. Dit bestendig succes werd in sterke mate bepaald door de aantrekkingskracht van Ludo Docx. Maar daarnaast liet de politieke neutraliteit, met het terzijde laten van elke extreme ideologie, ook vele studenten (en anderen) toe zich te erkennen in de FLIK-werking. Het FLIK-comité boekte ook op het terrein succes. De ikastolas gingen er mede door zijn steun op vooruit. De aanpak van een concreet project gaf tastbaar resultaat. En dat sprak aan.

De visie van Ludo Docx was breder: hij droomde van een maatschappij waarin volkeren, op zoek naar hun eigen wortels, de grote waarden, zoals solidariteit en gelijkheid, zouden herontdekken. Dit solidarisme (of christelijk personalisme) en cultuurnationalisme overstegen alle persoonlijke en ideologische tegenstellingen. Het enthousiasme waarmee hij zijn ideeën in een voor ieder begrijpelijke taal verkondigde, werkte tevens aanstekelijk.³³

33. Zie hiervoor mijn bijdrage: „Een paradijselijke natie. Het Baskenlandbeeld van een aantal na-oorlogse Vlaams-nationalisten”, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, LIII, nr. 2, juni 1994, blz. 81-97.